

OD REDAKCJI

EDITOR'S NOTE

Szanowni Państwo!

Oddajemy w Państwa ręce kolejny już tom 52 Czasopisma Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej. Artykuły zebrane w proponowanym tomie różnią się pod względem zastosowanej metodologii badań oraz formy narracji; jednak, mimo tej różnorodności, tworzą spójną całość. Klamrą łączącą niemal wszystkie artykuły zamieszczone w niniejszym tomie jest odpowiedź na dynamikę zmian zachodzących w życiu społecznym, która wpisuje się w założenia koncepcji projektowania uniwersalnego, korelującego z procesem normalizacji. Warto podkreślić, że podejście to powinno być analizowane w krytycznej narracji, której celem jest rewizja deklarowanej dostępności, aby zbadać czy rzeczywiście jest ona realizowana, czy też jej wymiar ma charakter jedynie upozorowany. W praktyce (konsekwencją takich działań) będzie dostosowywanie otoczenia oraz różnorodnych rozwiązań w taki sposób, aby uczestnictwo osób z niepełnosprawnością w różnych oddziaływaniach społeczno-zawodowych wynikało z ich chęci, a nie jedynie z dostępnych pól możliwości. Dążenie do stworzenia przestrzeni, w której każdy człowiek ma równe szanse na pełne uczestnictwo w życiu społecznym, nie jest jedynie kwestią sprawiedliwości, lecz fundamentalnym elementem etycznej odpowiedzialności społeczeństwa. Nasze działania powinny koncentrować się na eliminowaniu barier oraz promowaniu inkluzji, co w dłuższej perspektywie przyczyni się do budowy bardziej sprawiedliwego i zrównoważonego społeczeństwa. Wobec powyższego, przyjęcie interpretacji paradygmatu normalizującego (Krause 2010: 195) w odniesieniu do środowiska życia osób niepełnosprawnych oraz uwzględnienie warunków ich życia może stanowić podstawę dla orientacji teoretycznej widocznej w niniejszym tomie, co z kolei może prowadzić do istotnych zmian w postrzeganiu – oraz problematyzacji – wsparcia dla osób doświadczających niepełnosprawności oraz w sposobie jego praktycznej realizacji.

Pierwszym prezentowanym w niniejszym tomie jest artykuł autorstwa Marzenny Zaorskiej: „Dwa istotne wyzwania (wobec) współczesnej pedagogiki specjalnej w Polsce”. Jest to artykuł przeglądowy, który dostarcza solidnych pod-

staw do eksploracji tematu rozwoju i statusu pedagogiki specjalnej w Polsce. Autorka w podejmowanym artykule analizuje wpływ zmian cywilizacyjnych na tę dziedzinę, podkreślając konieczność jej redefinicji i dalszego rozwoju. Akcentuje potrzebę przekształcenia pedagogiki specjalnej w samodzielną dyscyplinę naukową oraz postuluje o stworzenie ustawy o zawodzie pedagoga specjalnego. Artykuł omawia również kluczowe wyzwania, takie jak misja, dorobek i unikalny status pedagogiki specjalnej, która wyróżnia się na tle innych subdyscyplin zarówno zakresem zainteresowań, jak i osiągnięciami praktycznymi oraz teoretycznymi. Proponowana perspektywa może, stanowić inspirację do dalszych badań. Jednocześnie autorka podkreśla, co stanowi znaczące wskazanie, że przyszłość tej dziedziny zależy od jej przedstawicieli i ich zdolności do działania w obliczu współczesnych wyzwań i zmian społecznych. To właśnie ich osobista odpowiedzialność i zaangażowanie mogą stać się kluczowymi czynnikami decydującymi o kierunkach rozwoju pedagogiki specjalnej.

W kolejnej części tomu koncentrujemy się na analizie nowych technologii, dostępności cyfrowej i systemów wsparcia, badając ich wzajemne zależności i konsekwencje ich wdrażania. Proponowane analizy obejmują różnorodne konteksty, od edukacji włączającej i wyższej po zastosowania terapeutyczne. Artykuł Mateusza Gregorskiego „Porównanie systemów wsparcia dla studentów z niepełnosprawnościami na uczelniach polskich i hiszpańskich” prezentuje szczegółową analizę porównawczą systemów wsparcia dla studentów z niepełnosprawnościami na uczelniach w Polsce i Hiszpanii. W prezentowanym artykule została zastosowana metoda mieszana, łącząc podejścia ilościowe i jakościowe (triangulacja), oparta na danych empirycznych uzyskanych od uczestniczących w procesie badawczym instytucji. Reprezentowane badanie koncentruje się na roli Biur/ Działów ds. Osób z Niepełnosprawnościami (BON/DON) oraz analizuje kluczowe komponenty wsparcia, takie jak dostosowanie infrastruktury, procesy rekrutacyjne, egzaminy, a także wsparcie psychologiczne i materialne. Autor identyfikuje również ograniczenia w pozyskiwaniu danych empirycznych, co wpływa na całościowy obraz badania. Warto jest także podkreślić, że autor czerpie z praktycznych doświadczeń zdobytych w Biurze ds. Osób z Niepełnosprawnościami Uniwersytetu Warszawskiego oraz hiszpańskiej fundacji ONCE, co wzbogaca artykuł o praktyczny kontekst. Analiza danych statystycznych oraz przywołanych praktycznych przykładów umożliwia głębsze zrozumienie różnorodności systemów wsparcia i ocenę różnic między nimi w kontekście obu krajów. Tekst jest skierowany do badaczy i praktyków zainteresowanych systemami wsparcia adresowanych do studentów z niepełnosprawnościami oraz zagadnieniami podejmującymi kwestie: dostępności i efektywności wsparcia. Konkludując, lektura proponowanego tekstu pozwoli czytelnikowi zgłębić zagadnienie zróżnicowania systemów wsparcia oferowanych studentom z niepełnosprawnościami w Hiszpanii

i Polsce oraz pozwoli ocenić czy i w jakim zakresie występują różnice między nimi. Artykuł proponowany przez Patryka Gutowskiego „Dostępność cyfrowa jako aspekt edukacji włączającej” ma na celu zbadanie, w jaki sposób technologie cyfrowe mogą wspierać realizację założeń edukacji włączającej, a także identyfikację wyzwań i barier, które mogą wystąpić na tej drodze. Aby w pełni zrealizować zamierzony cel, autor podzielił artykuł na trzy główne części, prezentując trzy różne perspektywy związane z omawianą problematyką: Przepisów i standardów dostępności cyfrowej; Roli nauczyciela w procesie stosowania materiałów dostępnych cyfrowo oraz aspektów związanych z dostosowywaniem poszczególnych cyfrowych materiałów edukacyjnych. Jest to niewątpliwie istotna perspektywa, która ukazuje potencjał dostępności cyfrowej w usuwaniu różnych barier, przyczyniając się tym samym do wzmocnienia potencjału edukacyjnego uczniów będących adresatami edukacji włączającej, realizowanej na różnych poziomach kształcenia. Dostępność cyfrowa jest obecnie postrzegana jako zjawisko oczywiste i nieodłączne od codziennego funkcjonowania uczniów. Niemniej jednak, jak często ujawnia praktyka, nie jest to kwestia jednoznacznie uregulowana. Chociaż współczesny świat staje się coraz bardziej zautomatyzowany i rozwija się w kontekście nowych technologii, a wiele instytucji wprowadza zaawansowane narzędzia wspierające codzienne życie, nadal nie możemy zignorować smutnej rzeczywistości osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej. Dla tych osób stały dostęp do Internetu często jest uznawany za kosztowny i nieuzasadniony wydatek. W związku z tym, mimo że dostępność cyfrowa powinna być traktowana jako prawo, a nie przywilej, w rzeczywistości istnieją istotne dysproporcje w jej dostępności. Co w obliczu proponowanego artykułu zignorowane być nie może. Kolejny z proponowanych artykułów: „Kształcenie umiejętności życia codziennego w grupie chłopców ze spektrum autyzmu w wieku od 8 do 13 lat z użyciem gry terapeutycznej – wstępne wyniki badań” autorstwa Izabeli Grzankowskiej, Jacka Matulewskiego, Barbary Golasik, Wojciecha Sobczuka, Katarzyny Matulewskiej oferuje interesujący wgląd w wykorzystanie technologii w terapii osób ze spektrum autyzmu (ASD), wobec czego proponowany tekst jest kierowany szczególnie do specjalistów pracujących z tą grupą. Artykuł badawczy analizuje wpływ aplikacji „Halo, Ziemia!” na rozwój codziennych umiejętności życiowych u chłopców ze spektrum autyzmu (ASD), wypełniając lukę w badaniach nad wykorzystaniem technologii w terapii dzieci z ASD. Celem podjętego badania było zbadanie czy aplikacja poprawia zdolności uczestników w codziennym funkcjonowaniu, co było główną hipotezą. Badanie wykazało, że uczestnicy grupy eksperymentalnej osiągnęli znacznie wyższy poziom kompetencji niż grupa kontrolna, pomimo ograniczeń związanych z pandemią COVID-19, które osłabiły komponent motywacyjny. Wiarygodność badania została wzmocniona przez staranne dobranie grup badawczych i kontrolnych przy użyciu równoważnych kryteriów, takich jak

poziom inteligencji i funkcjonowanie poznawcze. Mimo trudności autorzy udowodnili, jak się wydaje, skuteczność aplikacji jako wsparcia terapeutycznego, co jest zgodne z wcześniejszymi badaniami potwierdzającymi trwałość efektów takich interwencji. Warto jest także podkreślić, że istotnym elementem badania była współpraca z rodzicami, co umożliwiło monitorowanie postępów i dodatkowo motywowało uczestników. Kolejne artykuły zaprezentowane w niniejszym tomie koncentrują się na zagadnieniach związanych z dostępnością versus uniwersalnością.

Dagmara Kubiak-Kazuła autorka omawianego artykułu „System Numicon w perspektywie uniwersalnego projektowania oraz uniwersalnego projektowania w edukacji” koncentruje się na analizie systemu Numicon, brytyjskiego podejścia do wspierania rozwoju umiejętności matematycznych u dzieci. System ten opiera się na klockach zaprojektowanych z uwzględnieniem strategii uczenia się dzieci, które są zgodne z naturalnym procesem rozwoju myślenia matematycznego. Jednym z kluczowych atutów klocków Numicon jest ich multisensoryczność: angażują one zarówno percepcję wzrokową (poprzez zróżnicowane kształty i kolory), jak i dotykową (poprzez otwory w kształtach), co sprzyja efektywności i przyjemności nauki matematyki. Klocki Numicon są stosowane w edukacji matematycznej na całym świecie zarówno w szkołach ogólnodostępnych, jak i w placówkach integracyjnych oraz placówkach specjalnych. Praktycy podkreślają, że metoda ta jest skuteczna w pracy z uczniami o standardowych zdolnościach intelektualnych, jak również z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (<https://jatez.org.pl/numicon>) oraz z uczniami wybitnie uzdolnionymi. Warto podkreślić, że Numicon można efektywnie wykorzystywać zarówno w pracy zespołowej, jak i indywidualnej, co czyni tę metodę elastycznym narzędziem dydaktycznym, co wobec wysuniętego problemu nie jest bez znaczenia. Argumenty te wydają się być kluczowe dla autorki proponowanego artykułu, która reflektuje nad włączeniem tej metody w ramy uniwersalnego projektowania edukacyjnego. Autorka analizuje elementy uznane za uniwersalne i rozważa Numicon nie tylko jako fizyczny produkt edukacyjny, lecz także jako koncepcję pedagogiczną, która może zdaniem autorki odpowiadać projektowaniu uniwersalnemu. Artykuł Kacpra Kowalskiego „Doświadczenie niepełnej-sprawności przez pedagoga specjalnego – autorefleksja w kontekście biopsychospołecznego modelu niepełnosprawności” ma na celu przybliżenie biopsychospołecznego modelu niepełnosprawności. Autor jako refleksyjny badacz, proponuje nowe spojrzenie na operacjonalizację tego modelu, łącząc swoje osobiste doświadczenia związane z czasową niepełnosprawnością z głęboką refleksją. Poprzez subiektywną analizę podkreśla uniwersalność Modelu ICF (Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia). Artykuł łączy doświad-

czenia osobiste, badawcze oraz praktyczne, co pozwala wnioskować, że może to być ciekawa perspektywa dla młodych pedagogów specjalnych.

Kolejny z proponowanych artykułów podejmuje temat mutyzmu wybiórczego i jego wpływu na specyfikę funkcjonowania ucznia w szkole. Jest to perspektywa, która w elementarny sposób przybliży czytelnikowi czym jest mutyzm wybiórczy, jaka jest jego częściowa etiologia oraz jakie problemy mogą pojawić się w warunkach szkolnych, gdzie odbywa się proces edukacyjny, którego podmiotem oddziaływań jest uczeń wykazujący cechy mutyzmu wybiórczego. Aby elementarnie zgłębić funkcjonowanie ucznia wykazującego zachowania związane z mutyzmem wybiórczym, a tym samym zyskać zrozumienie umożliwiające skuteczne opracowanie optymalnych strategii wspierających jego aktywność w szkole, warto sięgnąć po tekst zaproponowany przez autorkę Ewę Kos „Językowo-komunikacyjne aspekty trudności szkolnych dzieci z mutyzmem wybiórczym”. Kolejny proponowany artykuł Ewy Banasiak-Macherskiej „Niechciana niepełnosprawność. Rozwój poznawczy i językowy dzieci z FASD (w aspekcie teorii i praktyki logopedycznej)” podejmuje temat konsekwencji prenatalnej ekspozycji płodu na alkohol oraz wynikających z niej zaburzeń, koncentrując się na dzieciach z diagnozą FASD. Autorka szczegółowo analizuje rozwój poznawczo-ruchowy, językowy oraz społeczny dzieci z FASD, omawiając szerokie spektrum trudności i zaburzeń rozwojowych, które mogą wystąpić u dzieci dotkniętych tym zespołem. Jednocześnie zwraca uwagę, w jaki sposób te trudności mogą przekładać się na problemy w procesie edukacyjnym oraz wpływać na proces integracji rówieśniczej. Co istotne, autorka nie ogranicza się jedynie do opisu deficytów związanych z uszkodzeniami spowodowanymi przez alkohol, lecz wykracza poza tradycyjny dyskurs skoncentrowany na deficycie. Skupia się na kluczowych zasadach pracy z dziećmi z FASD, które – według autorki – mogą skutecznie wspierać procesy terapeutyczno-edukacyjne. Mimo że problem FASD nie jest nowy i od wielu lat stanowi przedmiot intensywnych badań, jego obecność w dyskursie naukowym oraz debacie społecznej pozostaje niezwykle istotny. Kontynuowanie dyskusji na ten temat jest niezbędne, zwłaszcza w kontekście potrzeby zwiększenia świadomości społecznej na temat potencjalnych skutków spożywania alkoholu przez kobiety w ciąży oraz jego szkodliwego wpływu na rozwój płodu. Autorka podkreśla, że „wiedza na temat FASD wciąż jest niewystarczająco rozpowszechniona w środowisku edukacyjnym”, co wskazuje na konieczność intensyfikacji działań edukacyjnych i społecznych. Warto również zaangażować młodsze pokolenia w te debaty, aby kształtować przyszłe pokolenia świadomych rodziców i specjalistów oraz wspierać rozwój skutecznych strategii prewencyjnych i terapeutycznych. Przechodząc do kolejnego z proponowanych artykułów warto podkreślić, że przedstawiana perspektywa może stanowić interesujące źródło wiedzy dla osób zainteresowanych wsparciem dzieci i młodzieży niesłyszących

oraz niedosłyszających. Artykuł oferuje przegląd literatury i badań (głównie zagranicznych), skupiając się na aktualnych problemach, z jakimi borykają się dzieci i młodzież z ubytkami słuchu zarówno w kontekście edukacyjnym, jak i relacji rówieśniczych. Autorka analizuje m.in. programy, takie jak RESCUR (European Curriculum for Resilience Promotion), które stanowią skuteczny model interwencji, mający na celu zwiększenie zdolności adaptacyjnych dzieci i poprawę jakości ich życia. Wnioski przedstawione przez autorkę Małgorzatę Gulip koncentrują się na kluczowych obszarach problemowych, takich jak: rola wsparcia psychospołecznego, przemoc rówieśnicza wśród dzieci DHH (niesłyszających i niedosłyszających), rozwój rezyliencji oraz potrzeba wsparcia dla rodzin i nauczycieli. Te aspekty stanowią ramy, w których autorka dokonała analiz w proponowanym artykule „Psychospołeczne wsparcie i zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży niesłyszających i niedosłyszających: przegląd literatury”.

Agnieszka Kamyk-Wawryszuk w artykule: „Butterfly Touch massage as a technique to support opening up communication between parent and mechanically ventilated child at home” analizuje wykorzystanie masażu Butterfly Touch, opracowanego przez Evę Reich, jako alternatywnej formy komunikacji z dziećmi, szczególnie z tymi, które są wentylowane mechanicznie. Masaż ten jest klasyfikowany jako łagodna terapia bioenergetyczna i często bywa niedostatecznie reprezentowany w literaturze naukowej z uwagi na jego zaklasyfikowanie jako naturalna metoda leczenia. Technika ta jednak oferuje możliwość zbudowania głębszej więzi emocjonalnej między rodzicami a dziećmi poprzez fizyczny kontakt, co jest szczególnie istotne w przypadku dzieci, które nie mogą komunikować się werbalnie lub dla których alternatywne formy komunikacji nie są jeszcze w pełni rozwinięte. Masaż może pomóc w przezwyciężeniu „symbolicznej niemocy bycia”, umożliwiając rodzicom i dzieciom nawiązanie nowego rodzaju relacji opartej na dotyku. Przed zastosowaniem tej metody konieczne jest uzyskanie zgody lekarza prowadzącego. Proponowany artykuł otwiera ważny, choć bardzo trudny, obszar doświadczeń, które mogą pojawić się w różnych biografiach. Choroba przewlekła własnego dziecka i wynikające z niej konsekwencje stają się znaczącym wyzwaniem dla całej rodziny. Proponowane ujęcie tematu, poza jego metodyczno-terapeutyczną wartością, prowokuje do refleksji nad rolą obecności bliskiej osoby w relacji z dzieckiem przewlekle chorym. Perspektywa ta zdaje się przełamywać konwencjonalne postrzeganie masażu, ukazując go jako wyraz obecności, gotowości i chęci wzmacniania więzi z dzieckiem oraz podejmowania działań na rzecz poprawy komfortu jego życia.

Przechodząc do dalszej części chciałabym pokierować uwagę państwa w kierunku niezwykle ważnego tematu jakim jest zatrudnienie wspomagane. W obliczu rosnącej potrzeby integracji osób z niepełnosprawnością intelektualną w życie społeczne, temat zatrudnienia wspomagane staje się coraz bardziej aktualny –

Agnieszka Woynarowska „Żłobiąc zastygłe linie kategorii i podziałów. O trudzie i determinacji w realizacji projektów zatrudniania wspomaganego. Perspektywa trenerów pracy i koordynatorów”. Proponowany artykuł wyraża troskę o ciągłą obecność osób z niepełnosprawnością intelektualną w sferze życia społecznego, szczególnie w kontekście ich aktywności zawodowej, która odgrywa kluczową rolę w integracji społecznej. Przedstawiona perspektywa stanowi fragment szerszego projektu badawczego zrealizowanego przez autorkę niniejszego artykułu. Celem podjętej analizy w prezentowanym artykule jest zwrócenie uwagi na znaczenie aktywności zawodowej, która jest kluczowym elementem umożliwiającym osobom z niepełnosprawnością intelektualną na pełne uczestnictwo w społeczeństwie oraz rozwijanie ich potencjału w różnych obszarach życia. Aby dokładniej zobrazować podjętą problematykę, warto podkreślić, że autorka czerpie z koncepcji podmiotu nomadycznego oraz epistemologii myśli nieosiadłej i figury maszyny wojennej, opracowanych przez Gilles’a Deleuze’a, Felixa Guattariego oraz Rosi Braidotti. Nawiązując do ich kategorii opisu, autorka przedstawia model zatrudnienia wspomaganego jako kluczowe narzędzie walki ze stereotypem nieproduktywnego ciała. Model ten przeciwdziała wykluczeniu z rynku pracy osób z niepełnosprawnością intelektualną, wspierając budowę inkluzyjnego rynku pracy poprzez praktyki „żłobiące zastygłe linie kategorii i podziałów”. Opierając się na narracjach trenerów pracy oraz koordynatorów projektów zatrudnienia wspomaganego, autorka odpowiada na kluczowe pytania problemowe, po pierwsze: jak definiowane i rozumiane jest zatrudnienie wspomagane przez trenerów pracy oraz koordynatorów projektów? Po drugie: jakie są możliwości realizacji modelu zatrudnienia wspomaganego w obecnej rzeczywistości społeczno-ekonomiczno-politycznej z ich perspektywy? Na tak nakreślonej perspektywie problemowej przeprowadzona analiza ukazuje m.in. determinację osób zaangażowanych w ten aktywizujący zawodowo projekt, jak również wyzwania, takie jak brak ciągłości finansowania, które wpływają na stabilność i efektywność realizacji projektu w Polsce. Jednak pomimo tych przeszkód koordynatorzy oraz trenerzy pracy wierzą w sens i skuteczność zatrudnienia wspomaganego jako formy wspierającej aktywność zawodową osób z niepełnosprawnością intelektualną. To lektura, która ukazuje determinację osób zaangażowanych w integrację zawodową, a jej przesłanie może być cennym źródłem wiedzy dla wszystkich zainteresowanych tworzeniem inkluzyjnego rynku pracy.

W kontekście ostatniego z prezentowanych artykułów należy zwrócić uwagę na fakt, iż omawiany tekst, mimo że odbiega od głównych tematów poruszanych w niniejszym tomie, znajduje uzasadnienie w kontekście poruszanych w nim istotnych kwestii społecznych. Karina Rożek oraz Agnieszka Serczyk w artykule „Ból – specyfika diagnozowania i leczenia u osób starszych” przeprowadzają szczegółową analizę dostępnych metod łagodzenia bólu, a także przybliżają cha-

rakterystyki skal służących do pomiaru bólu oraz jego natężenia. Artykuł ten stanowi zwięzły przegląd metod leczenia bólu, co może go czynić istotnym wkładem społecznym.

Mamy nadzieję, że lektura zaprezentowanych artykułów w niniejszym tomie stanie się dla Państwa inspirującym doświadczeniem, które przyczyni się do przemyślenia i reinterpretacji ograniczeń, które bywają częścią biograficznych doświadczeń osób z niepełnosprawnością. Pragniemy, aby spojrzeli Państwo na niepełnosprawność z zupełnie innej perspektywy – nie jako na przeszkodę, lecz jako na wyzwanie. Taki sposób myślenia może otworzyć nowe horyzonty rozumienia oraz empatii, pozwalając dostrzegać potencjał i siłę, które tkwią w tych, którzy stają w obliczu różnorodnych trudności.

Agnieszka Skotnicka
Redaktorka naukowa tomu